

ANTİSOSYAL DAVRANIŞ EĞİLİMİ ENVANTERİ'NİN (ADEE) GELİŞTİRİLME ÇALIŞMALARI

Arş. Gör. Sema KANER*

Antisosyal davranış dendiği zaman akla toplumsal olarak belirlenmiş davranış örneklerini, sosyal normları ve başkalarının haklarını zedeleyen davranışlar gelmektedir. Çocukluk çağında davranış bozukluğu (conduct disorder), yetişkinlik çağında ise antisosyal kişilik bozukluğu (antisocial personality disorder) olarak tanımlanan bu davranışlar saldırgan hareketlerden, yangın çıkarma, evden kaçma, hırsızlık, başkalarının malına ve canına zarar verme, yalan söyleme ve başkalarını cinsel ilişkiye zorlamaya kadar uzanan geniş bir ranj gösterirler (Öztürk, 1988; Kazdin, 1987). Antisosyal davranış gösteren bireyler üzerinde yapılan çalışmalar, onların bazı ortak davranış özellikleri olduğunu göstermiştir. Kişilerarası ilişkilerinde süreklilik ve tutarlılık yoktur. Dürtülerini kontrol edemezler, o nedenle de atak davranırlar, tepkilerini açığa vurmak için uygun zamanı bekleyemezler. Engellemeye dayanıklılık eşikleri düşük olup aşırı derecede hareketlidirler. Genellikle sorumluluk almaktan kaçınırlar ve davranışlarının sonuçlarına katlanmak yerine başkalarını suçlamayı yeğlerler. Olaylara başkalarının bakış açısından bakmada, kendini başkalarının yerine koyup onların duygu ve düşüncelerini anlamada güçlükleri vardır. Kendilerini değerlendirmeleri gerçekçi değildir. (Schwartz ve Tangri, 1965; Chandler, 1973; Solomon ve Patch, 1974; Fisher ve Bersani, 1979; Bernstein, 1981; Quay, 1987; Kazdin, 1987; Öztürk, 1988).

Antisosyal davranış gösteren kişiler ile ilgili olarak batı ülkelerinde yapılan araştırmalarda yaygın olarak kullanılan araçlar arasında MMPI-Minnesota Multiphasic Personality Inventory (Anderson ve Holcomb, 1983; Arbuthnot ve diğ., 1987; Binder, 1988; Lueger, 1983; Lueger ve Hoover, 1984; Chick ve Loy, 1984), Jesness Envanteri-Jessness Inventory (Arbuthnot ve diğ., 1987; Jesness, 1983, 1986, 1988; Kelly ve Bear, 1969; Martin ve Fischer, 1983), Eysenck Kişilik Envanteri-Eysenck

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, EPH Bölümü.

Personality Inventory (Arbuthnot ve diğ., 1987; Berman ve Paisey, 1984; Gabry ve diğ., 1987; Maskin ve Flescher, 1975), California Kişilik Envanteri-California Personality Inventory (Arbuthnot ve diğ., 1987; Binder, 1988; Hogan, 1969; Schwartz ve Tangri, 1965), Tennessee Benlik Kavramı Ölçeği-Tennessee Self-Concept Scale (Arbuthnot ve diğ., 1987; Corter-Cass, 1988), Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği-Nowicki-Strickland Locus of Control Scale (Thatcher, 1983; Yarish, 1985) dikkati çekmektedir. Bu araçlardan Jesness Envanteri ve Eysenck Kişilik Envanteri doğrudan antisosyal davranışı saptamaya yönelik olarak hazırlanmış araçlardır. Diğerleri ise antisosyal davranışı oluşturan çeşitli davranış özelliklerini ölçmeye yönelik olarak kullanılmaktadırlar.

Bu araçlardan bazılarının ülkemiz için uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Ancak kendi kültürümüze uygun olarak, antisosyal davranışı ölçmek amacı ile geliştirilmiş bir araç yoktur. Bu ihtiyaçtan hareket ederek, antisosyal davranışın önemli belirleyici bazı özelliklerini içeren bir araç geliştirilmeye karar verilmiştir.

ADEE'nin Özellikleri

ADEE 67 maddelik, cevapları doğru-yanlış olarak verilen bir envanterdir. Envanter antisosyal davranışı yordamada kullanılan dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar Sorumluluk, Moral Değerler, Empati ve Benlik Saygısıdır. Herbir alt ölçeye giren madde sayıları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Alt Ölçeklerdeki Madde Sayıları

Alt Ölçek	Madde Sayısı
Sorumluluk	16
Moral Değerler	18
Empati	18
Benlik Saygısı	15
Toplam	67

Antisosyal Davranış Eğilimi Envanterini oluşturan alt ölçekler yoluyla ölçülen değişkenlerin tanımları aşağıda verilmiştir.

Sorumluluk: Bu ölçekte gencin yükümlülüklerinin ve görevlerinin bilincinde olup bunları gereği gibi yerine getirmesi; davranışlarının sorumluluğunu üstlenip sonuçlarına katlanması; başına gelenlerden dolayı başkalarını suçlamaması yönündeki davranışlarını ölçen maddeler yer almaktadır.

Moral Değerler : Bu ölçekte toplumda yaygın olan ve moral-ahlaki olarak kabul edilen değerlerin benimsenmesi ve başkalarının haklarına saygı ölçülmektedir.

Empati : Bu ölçekte yer alan maddeler başkalarının duygu, düşünce ve sorunlarına duyarlı olabilmek ve kendini başkalarının yerine koyabilme gücünü ölçmektedir.

Benlik Saygısı : Bu ölçekte bireyin kendi benliğine yönelik olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri ve, kendini kabul edişine ilişkin değerlendirmeleri ölçülmektedir.

ADEE'nin Uygulanması ve Puanlanması

ADEE, bireysel olarak uygulanabildiği gibi gruplara da verilebilmektedir. Zaman sınırlaması olmayıp, her birey kendi hızıyla envanteri tamamlayabilmektedir. Yaklaşık 20 dakika envanteri tamamlamak için yeterli olmaktadır.

Maddelerin 30'u olumlu, 37'si olumsuzdur. Yanıt anahtarı antisosyal eğilim yönünde olmak üzere hazırlanmıştır. Anahtara uygun olarak verilmiş yanıtlar 1 puan, uygun olmayanlar ise 0 puan almaktadırlar. Düşük puan sosyal davranış, yüksek puan ise antisosyal davranış eğilimine işaret etmektedir. Envanterin tümünden alınabilecek en yüksek puan, madde sayısı olan 67'dir.

ADEE'nin Geliştirilmesi

Gençler arasında antisosyal davranış eğilimlerini saptamayı amaçlayan ADEE, antisosyal kişiliğin göstergeleri dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda planlanan envanter Dürtü Kontrolü, Empati, Moral Değerler, Sorumluluk ve Benlik Saygı'sını içeren 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu özelliklere uygun olduğu düşünülerek hazırlanmış 150 madde, altı uzmanın görüşüne başvurularak ilgili alt ölçeklere yerleştirilmiştir.

ADEE Deneme Uygulanması

ADEE deneme formu Ankara Çocuk İslahevinde bulunan suç işlemiş 50 gence ve Yenimahalle Mustafa Kemal Lisesi 1., 2. ve 3. sınıflarından da 120 öğrenciye olmak üzere toplam 170 kişiye uygulanmıştır. Deneme uygulamasına katılan deneklerin % 29,4'ü suçlu gençlerdir. Liseden alınan kızlar grubun % 29,4'ünü, erkekler ise % 41'ini oluşturmaktadır. Deneklerin yaşları 15-19 arasındadır.

Puanların Çözümlemesi

Deneme formunun uygulanmasıyla elde edilen veriler bilgisayarda analiz edilmiştir. Puanların dağılımı alındıktan sonra, ölçeğe alınacak maddeleri belirlemek için önce her bir maddenin, ölçeğin tümüyle olan ilişkisini gösteren madde-test korelasyonuna bakılmış ve .20 ve daha yüksek düzeyde ilişki gösteren 82 madde seçilmiştir. Daha sonra bu maddelerin her biri, hangi alt ölçekle en yüksek ilişkiyi gösteriyorsa, o ölçeğe ait madde olarak kabul edilmişlerdir. Böylece Empati alt ölçeğinde 18, Moral Değerler alt ölçeğinde 18, Sorumluluk alt ölçeğinde 16, Benlik Saygısı alt ölçeğinde 15 ve Dürtü Kontrolü alt ölçeğinde ise 14 ölçeğinde 16, Benlik Saygısı alt ölçeğinde 15 ve Dürtü Kontrolü alt ölçeğinde ise 14 madde yer almıştır.

Puanların analiziyle ilgili olarak yapılan son işlem ise, ölçekler arası ilişkinin incelenmesi olmuştur. Bu analize ilişkin sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi Sorumluluk alt ölçeği Dürtü Kontrolü, Moral Değerler ve Empati alt ölçekleri ile yüksek ilişki vermiştir. Yine Dürtü Kontrolü beklediği gibi Moral Değerlerle .58, Empati ile .41 düzeyinde bir ilişki göstermektedir. Empati ve Moral Değerler arasındaki ilişki ise .43 dür. En düşük ilişkiler Benlik Saygısı alt ölçeği ile Moral Değerler, Dürtü Kontrolü, Empati ve Sorumluluk arasındadır. Korelasyon katsayıları sırasıyla. 21, .28., .32., .39 dur.

Tablo 2. ADEE Alt Ölçeklerinin Birbirleriyle İlişkileri

	Benlik Saygısı	Sorumluluk	Dürtü Kontrolü	Moral Değerler	Empati
Benlik Saygısı	—				
Sorumluluk	.39	—			
Dürtü Kontrolü	.28	.55	—		
Moral Değerler	.21	.52	.58	—	
Empati	.32	.58	.41	.43	—

ADEE'nin Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliği a) İç Tutarlılık b) Kararlılık yönünden araştırılmıştır.

a) *İç Tutarlılık Düzeyi*: ADEE'yi oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılıkları için Kuder Richardson -20 formülü ile doğru ve yanlış yanıtlar

arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bulunan değerler Tablo 3'ün a sütununda verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi bu katsayılar .81 (Benlik Saygısı) ile .60 (Empati) arasında değişmekte olup medyan değeri ise .66'dır (Empati ve Dürtü Kontrolü). Ölçeğin tümünün iç tutarlılık katsayısı ise .80'dir.

b) *Kararlılık Düzeyi*: ADEE'nin kararlı bir ölçme aracı olup olmadığını ölçmek için 1989-90 öğretim yılında İncesu Lisesi'nde okumakta olan 47 öğrenciye bir hafta ara ile iki kez uygulanmış ve elde edilen korelasyon katsayıları Tablo 3'ün b sütununda verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi korelasyon katsayıları .85 (Moral Değerler) ile .61 (Empati) arasında değişmektedir. Medyan değeri .72'dir (Dürtü Kontrolü). Testi tekraralama yöntemi ile elde edilen korelasyon katsayılarında, iç tutarlılık katsayılarında gözlenen durumu yansıttığı, en yüksek kararlılık katsayısının Morel Değerler ve Benlik Saygısı alt ölçeklerinde, en düşük katsayının da Empati alt ölçeğinde olduğu görülmektedir. Bu durumda Empati alt ölçeğine ayırıcı gücü daha yüksek olan maddeler ilave edilerek güvenilirlik düzeyi yükseltilebilir.

Tablo 3. ADEE Alt Ölçeklerinin İç Tutarlılık ve Kararlılık Düzeylerini Gösteren Korelasyon Katsayıları

	(a) İç Tutarlılık n=50	(b) Kararlılık n=47
Sorumluluk	.66	.71
Moral Değerler	.71	.85
Empati	.60	.61
Benlik Saygısı	.81	.79
Dürtü Kontrolü	.66	.72
Testin Tümü	.80	.81

ADEE'nin Geçerliği

ADEE'nin geçerliği, suç işlemiş ve suç işlememiş gençlerin sorumluluk, moral değerler, empati, benlik saygısı ve dürtü kontrolü yönünden varolması beklenen farkları yansıtmaya derecesine bakılarak belirlenmiştir. Bu grupların ADEE ile ölçülen özellikler yönünden ortalama ve standart sapmaları Tablo 4 de verilmiştir. Bu ortalamaların anlamlı olup olmadığını saptamak için t-testi yapılmış ve bulgular aynı tabloda gösteril-

miştir. Tabloda da görüldüğü gibi Sorumluluk, Moral Değerler, Empati ve Benlik Saygısı alt ölçeklerinde suç işlemiş gençlerin puanlarının ortalaması, suç işlememiş gençlerin puanlarının ortalamasından anlamlı derecede büyük çıkmıştır. Dürtü Kontrolü alt ölçeğinde ise iki grubun ortalamaları arasında istatistik bakımdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. O nedenle de Dürtü Kontrolü alt ölçeği envanterden çıkartılmıştır. İki grup toplam test puanları açısından ele alındığında ise suç işlemiş gençlerin toplam test puan ortalamalarının suç işlememiş gençlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Dürtü Kontrolü alt ölçeğinin ayırıcı olmayışı nedeniyle ölçekten çıkartılmasının sonucunda envanterdeki madde sayısı 67'ye düşmüştür.

Tablo 4. Suç İşleyen Gençlerle Suç İşlememiş Gençlerin ADEE Puanlarının Ortalama ve Standart Sapmaları ve T-Testi Sonuçları

	Suç İşlemiş Gençler N:50		Suç İşlememiş Gençler		t
	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	
Sorumluluk	5.42	2.98	3.06	2.38	4.38*
Moral Değerler	5.76	3.61	4.28	2.63	2.35**
Empati	4.72	3.81	2.84	2.21	3.02*
Benlik Saygısı	4.34	2.28	2.68	2.91	3.17*
Dürtü Kontrolü	4.22	3.32	4.2	2.75	0.03
Testin tümü	20.24	9.33	12.86	6.80	4.52*

* $P < .01$

** $P < .05$

SONUÇ

Yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları, ADEE'nin amaca hizmet ettiğini ve antisosyal davranış eğilimini belirlemede kullanılabilir bir araç olduğunu göstermektedir. Bunun yanısıra ilerideki bir çatışmayla, envanterin başka ölçekler ile ilişkisi araştırılmak üzere planlanmıştır. Ayrıca, yeni maddelerin eklenmesiyle Dürtü Kontrolünü ölçen bir alt ölçek ile envanterin genişletilmesi düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anderson, W.P., Holcomb, W.R. (1983). Accused murderers: Five MMPI personality types. *Journal of Clinical Psychology*, 39 (5), 761-768.
- Arbuthnot, J., Gordon, D.A., Jurkovic, G.J. (1987). Personality. H.C. Quay (Ed.). *Handbook of juvenile delinquency* (139-183). New York: A Wiley-Interscience Publication.
- Berman, T., Paisey, T. (1984). Personality in assaultive and non-assaultive juvenile male offenders. *Psychological Reports*, 54, 527-530.
- Bernstein, R.M. (1981). The relationship between dimensions of delinquency and the developments of self and peer perception. *Adolescence*, 16 (63), Fall, 543-556.
- Binder, A. (1988) Juvenile Delinquency. *Annual Review Psychology*, 39, 253-282.
- Chandler, J.M. (1973). Egocentrism and antisocial behavior. *Developmental Psychology*, 9 (3), 326-332.
- Chick, G.E., Loy, J.W. (1984). Differentiating violent and nonviolent opiate-addicted reformatory inmates with the MMPI. *Journal of Clinical Psychology*, 40 (2), 619-623.
- Corter-Cass, S.E. (1988). Program evaluation of an alternative school using William Glasser's reality therapy model for disruptive youth. *Doctoral Dissertation*. UMI, A Bell and Howell Information Company, Michigan.
- Fisher, B.J., Bersani, C.A. (1979). Self-esteem and institutionalized delinquent offenders: The role of background characteristics. *Adolescence*, 14 (53), Spring, 197-214.
- Gabrys, J.B., Schumpp, D., Utendale, K.A. (1987). Short-term memory for two meaningful stories and self-report on the adult Eysenck Personality Inventory. *Psychological Reports*, 61, 51-59.
- Hogan, R. (1969). Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33 (3), 307-316.
- Jesness, C.F. (1983). *The Jesness Inventory*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press, Inc.
- . (1986). Validity of Jesness Inventory classification with nondelinquents. *Educational and Psychological Measurement*, 46, 947-961.
- . (1988). The Jesness Inventory classification system. *Criminal Justice and Behavior*, 15 (1), March, 78-91.
- Kaplan, P.J., Arbuthnot, S. (1985). Affective empathy and cognitive role-taking in delinquent and nondelinquent youth. *Adolescence*, 20 (78) Summer, 323-333.
- Kazdin, A.E. (1987). Treatment of antisocial behavior in children: Current status and future directions. *Psychological Bulletin*, 102 (2), 187-203.
- Kelly, F.J., Bear, D.J. (1969). Jesness Inventory and self-concept measures for delinquents before and after participation in outward bound. *Psychological Reports*, 25, 719-724.
- Laeger, R.J. (1983). The use of the MMPI-168 with delinquent adolescents *Journal of Clinical Psychology*, 39 (1), January, 139-141.

- Lueger, R.J., Hoover, L. (1984). Use of the MMPI to identify subtypes of delinquent adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 40 (6), November, 1493—1494.
- Martin, R.D., Fischer, D.G. (1983). Norming cautions for use of the Jeness Inventory with female delinquents. *Psychological Reports*, 53, 1109—1110.
- Maskin, M.B., Flescher, B.E. (1975). Change in self-concept in work-oriented versus communication-oriented juvenile correction programs. *Psychological Reports*, 36, 460—462.
- Öztürk, O. (1988). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nuru Matbaacılık.
- Quay, H.C. (1987). Patterns of delinquent behavior. H.C. Quay (Ed.). *Handbook of juvenile delinquency*. (118—138). New York: A Wiley-Interscience Publication.
- Schwartz, M., Tangri, S.S. (1965). A note on self-concepts as an insulator against delinquency. *American Sociological Review*, 30, 922—926.
- Solomon, P., Christ, J. (1974). Character disorders. P. Solomon, V.D. Patch (Ed.). *Handbook of psychiatry*, Los Altos: Lange Medical Publications.
- Thatcher, J.A. (1984). The effects of reality therapy upon self-concept and locus of control for juvenile delinquents. *Doctoral Dissertation*. UMI, A Bell and Howell Information Company, Michigan.
- Yarish, P. (1985). The impact of treatment facility utilizing reality therapy on the locus of control and subsequent delinquent behavior of a group of juvenile offenders. *Doctoral Dissertation*. UMI, A Bell and Howell Information Company, Michigan.